

Stichting Bibliotheek van het Boekenvak¹

Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam

Jaarverslag 2014

Inleiding

Voor u ligt het jaarverslag 2014 van de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak. Ook in 2014 is door de Bijzondere Collecties weer goede voortgang gemaakt met de werkzaamheden om de boekhistorische collecties, waarvan onze collectie deel uitmaakt, te onderhouden, te actualiseren en aan te passen aan de eisen van de moderne tijd. Dat betekent zowel zorgen dat de oudste en meest kwetsbare materialen bestand blijven tegen de tand des tijds, als de archieven op een zodanige wijze ordenen en beschrijven, dat ze online vindbaar zijn voor iedere geïnteresseerde wetenschapper, student, journalist of particulier. En het betekent ook vooraan staan als er nieuw en relevant materiaal ter beschikking komt, want aan de geschiedenis van het boekenvak wordt elke dag verder geschreven.

Meer en meer gebeurt dit in overleg en in samenhang met andere erfgoedinstellingen; een ontwikkeling die wij alleen maar kunnen toejuichen. Veel dank zijn wij verschuldigd aan conservator dr. Menno Polak die zich, bijgestaan door een gedreven team van vrijwilligers en gastmedewerkers, met veel kennis, ervaring en doorzettingsvermogen al jarenlang voor onze collectie inzet. Ook een woord van dank aan hoofdconservator drs. Garrelt Verhoeven die, onder meer door het organiseren van spraakmakende tentoonstellingen, een groeiende publieke aandacht heeft weten te genereren voor de Bijzondere (en daarmee de boekhistorische) Collecties.

Op de volgende pagina's geven wij u een beknopt overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen bij de boekhistorische collecties in 2014. Al deze activiteiten zijn regelmatig met ons besproken en waar nodig door ons bestuur gesteund. Dit gebeurt niet altijd zichtbaar, maar het belang is daar niet minder om. Daarom een laatste woord van dank aan het bestuur van de stichting, voor hun stille werk achter de schermen, en aan de vakvrienden die ons werk met hun jaarlijkse donatie ondersteunen. Samen zorgen zij ervoor dat de bijzondere en waardevolle geschiedenis van het Nederlandse boekenvak levend blijft.

Klaas de Boer, voorzitter

¹ De Bibliotheek van het Boekenvak maakt deel uit van de boekhistorische collecties van de Bibliotheek Bijzondere Collecties

Acquisities

Jaarlijks verwerven de conservatoren van de bibliotheek Bijzondere Collecties nieuwe en waardevolle aanvullingen van de bestaande collecties, hetzij op eigen initiatief, hetzij aangedragen door organisaties of particulieren.

In 2014 zijn de volgende archieven en materialen verworven:

- Aanvulling collectie promotiemateriaal CPNB (van CPNB)
- Enige archivalia met betrekking tot Piet Bogaard, oprichter van Het Spectrum (van zijn dochter)
- Materiaal voor de collectie prospectussen en personalia (van verschillende schenkers)
- Enkele kleine aanvullingen op het archief van boekhandel Unger
- Het archief van uitgeverij Stenfert Kroese
- 68 moderne kopermaandagprenten (van het Drukkerijmuseum in Meppel)
- Fondscatalogi van De Arbeiderspers van het IISG
- Een prospectus uit 1853 voor de Nederlandse vertaling van 'De negerhut van Oom Tom'
- Enkele antiquariaatscatalogi (van de Universiteitsbibliotheek van de VU)
- Enkele boeken over grafische techniek (van T.T. Winkler, voorheen van Tetterode)
- Boekhandelscatalogi van de firma Martinus Nijhoff (overgenomen van KB; voornamelijk antiquariaatscatalogi, maar ook enkele fonds- en veilingcatalogi)
- Met de KVGO is overlegd over de overname van het archief van deze koepelorganisatie van de grafische industrie. Het overleg heeft nog geen vervolg gekregen.

Niet alle aangeboden archieven kunnen worden opgenomen. Soms doubleren zij met al aanwezig materiaal, soms zijn zij te onvolledig of onvoldoende relevant, en soms zijn zij beter op hun plaats bij een andere instelling; de conservator kan hierbij zo nodig bemiddelen.

Dezelfde overwegingen kunnen ook leiden tot het **deselecteren** van archieven of materialen. Dit gebeurt altijd in overleg met de Stichting. In 2014 zijn de volgende materialen uit de collectie genomen:

- Het laatste deel van het archief van uitgeverij Elsevier, dat zich nog bij Bijzondere Collecties bevond, wordt overgedragen aan het Stadsarchief, waar het met de rest van het Elsevier-archief zal worden geïnventariseerd. Daarmee wordt 30 meter archief afgestoten. Elsevier zal de inventarisatie ondersteunen.
- Het omvangrijke archief van de boekhandel Tummers in Amsterdam is geïnventariseerd. Het bleek voor het overgrote deel uit vernietigbaar materiaal te bestaan. Er is ruim 30 meter afgestoten.

Dienstverlening, beschikbaarstelling en publicaties

In 2014 zijn de boekhistorische archieven weer op diverse manieren beschikbaar gesteld voor studie en publicaties:

- Zoals ieder jaar zijn complete archieven en collecties ter beschikking gesteld aan studenten van Lisa Kuitert, hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam, voor onderzoek in het kader van de opleiding boekwetenschap. In 2014 ging het om de archieven van de uitgeverijen Van Breda en Reflex.
- Drie studenten boekgeschiedenis werden intensief begeleid.
- Een inleiding is verzorgd voor studenten en docenten minor International Trade Publishing bij de HvA.
- In De Boekenwereld verscheen een artikel over de illustrator Hans Borrebach, op basis van materiaal uit de bibliotheek, van de hand van medewerker Steef Stijssiger
- In 2014 verscheen een proefschrift van de Russische onderzoeker Lavrenova over de geschiedenis van de International League of Antiquarian Booksellers, waarvoor zij eerder onderzoek heeft gedaan in een van de boekhistorische archieven.

Naast dit alles wordt vrijwel dagelijks per mail informatie over de collecties beantwoord of materiaal beschikbaar gesteld; dit laatste naast de reguliere beschikbaarstelling via de catalogus.

Onderhoud en beheer

De nadruk bij dit onderdeel ligt al enkele jaren op het **ontsluiten** van de bestaande collecties. Voor dit doel worden alle bestaande collecties opnieuw bekeken en systematisch geïnventariseerd; de inventarissen worden online gepubliceerd en daarmee toegankelijk gemaakt voor een breed publiek van onderzoekers, (cultuur)historici, pers en andere geïnteresseerden (al of niet afkomstig uit het boekenvak). Tijdens de inventarisatie worden de archieven zo nodig geschoond, opnieuw en duurzaam verpakt en goed geëtiketteerd teruggezet.

Van de volgende archieven is de inventarisatie in 2014 (zo goed als) afgerond:

- firma Martinus Nijhoff
- uitgeverijen Becht en De Bussy
- literair agentschap Internationaal Literatuur Bureau
- sociëteit Onze Kring
- veteranengezelschap De Langste Dag
- branche-organisatie het Amsterdams Boekverkooperscollege
- boekhandel Tummers
- uitgeverij Haentjens Dekker en Gumbert
- redactie van Kopij en Druk
- uitgeverij W. van Hoeve
- de illustratrice Willy Schermelé
- boekhandelstasjes

De inventarisatie van de volgende archieven loopt:

- papiermonsters
- promotiemateriaal van de CPNB
- de letterontwerper S.H. de Roos
- de uitgeverij Hollandia
- KVB

Er werden 19 boekhistorische collectiebeschrijvingen gepubliceerd, waaronder een aantal belangrijke: Suringar, Kruseman, Becht en De Bussy en Martinus Nijhoff.

Daarnaast zijn enkele tijdschriftencollecties gecatalogiseerd en daarmee publiek toegankelijk gemaakt. Bij boekhistorische collecties ging het onder meer om de tijdschriften in de Collectie Labarre (ca. 5 meter).

De jaardeeltjes van Brinkmans *Alphabetische naamlijst van boeken, plaat- en kaartwerken etc.* op de Stijkkamer van de Boekhistorische Collecties zijn ter digitalisering beschikbaar gesteld aan de Koninklijke Bibliotheek. Daaraan vooraf is de catalogisering verbeterd.

Erfgoed

Net als veel andere landelijke instellingen voor papieren erfgoed nemen ook de Bijzondere Collecties deel aan Metamorfoze, een nationaal programma voor behoud van papieren erfgoed dat wordt gesubsidieerd door het ministerie van OCW. Het programma bindt de strijd aan met allerlei vormen van papierverval als verzuring, inktvraat en kopervraat. Het gaat hierbij in eerste instantie dus om oude en kwetsbare materialen. Metamorfoze is een meerjarenprogramma, waarvoor per instelling verschillende projecten kunnen worden ingediend. De Koninklijke Bibliotheek coördineert het programma.

In het kader van Metamorfoze laat Bijzondere Collecties een aantal van de meest kwetsbare onderdelen van de boekhistorische collecties digitaliseren. Het gaat hierbij om het digitaliseren van het materiaal zelf, en dus niet om de beschrijvingen ten behoeve van de ontsluiting, zoals hierboven beschreven. Beide programma's sluiten overigens wel goed op elkaar aan; tijdens de inventarisaties wordt bekeken welke materialen voor digitalisering in aanmerking komen.

In 2014 werden in dit kader de volgende materialen gescand:

- De veilingcatalogi 1801-1939
- De archieven van Suringar, Kruseman, Van Benthem & Jutting
- De kern van het archief van de KVB

Verder is een begin gemaakt met het scannen van enkele onderdelen uit de grafische collecties, waaronder documentatie over grafische machines en letterproeven.

Aan de voorbereiding van een ander, omvangrijk Metamorfoze-project, in samenwerking met het Stadsarchief en eventueel andere instellingen die archieven van het boekenvak beheren, is in 2014 veel tijd besteed, maar de vooruitzichten van het project zijn nog onzeker.

De stichting

Steun activiteiten Bijzondere Collecties

Het bestuur van de Stichting overlegt regelmatig met de conservatoren van de Bijzondere Collecties over samenstelling, presentatie en beleid van de boekhistorische collecties. Het vertegenwoordigt hierin het boekenvak: algemene en wetenschappelijke uitgeverij, boekhandel en antiquariaat. Waar nodig wendt het bestuur zijn invloed aan of steunt initiatieven namens het boekenvak. Onderdeel van die steun kan bestaan uit het werven van subsidies binnen het boekenvak voor bijzondere initiatieven. De laatste jaren wordt dat steeds moeilijker. De prioriteiten van het vak, dat al jarenlang in zwaar weer verkeert, liggen duidelijk elders. Zo heeft een op zich interessant initiatief voor een uitgave over het handelsdrukkerij van het boekenvak het, door ontbreken van steun uit de branche, in 2014 niet gehaald. De grote landelijke tentoonstelling over boeken, waarvoor de stichting vorig jaar een startsubsidie verleende, is verschoven naar 2016 (als 'Jaar van het Boek') en zal worden gekoppeld aan de Frankfurter Buchmesse, waar Nederland samen met Vlaanderen gastland is. Het bestuur is bereid om in dit kader een bedrag beschikbaar te stellen in de vorm van bijvoorbeeld een prijs.

Vakvrienden

De stichting telde in 2014 43 'vakvrienden', die met een jaarlijkse donatie het werk van de stichting steunen. Zij ontvangen gratis het kwartaaltijdschrift De Boekenwereld, een fraai vormgegeven magazine voor bijzondere collecties op het gebied van boek en prent, dat mede wordt uitgegeven door de Bijzonder Collecties.

Website

De stichting onderhoudt een website, die naast informatie over de stichting ook een kleine introductie biedt op de collecties van de bibliotheek. De website is vormgegeven door Yolanda Huntelaar van Werkplaats Amsterdam.

Bestuur

Als nieuw bestuurslid is verwelkomd Cor Wiersma (boekhandel Los in Bussum). Hij volgt de eind 2013 afgetreden Maarten Asscher (boekhandel Athenaeum, Amsterdam) op. Het bestuur is in 2014 tweemaal bijeengekomen.

Secretariaat

De KVB voert het secretariaat van het bestuur en de stichting.

Stichting Bibliotheek van het Boekenvak
Financieel Jaaroverzicht 2014

	2014 begroting	2014 realisatie	toelichting
Inkomsten			
Donaties	3.000	3.950	Vakvrienden
Rente	4.000		Nog niet bekend
Totaal inkomsten	7.000	3.950	
Uitgaven			
Subsidies (uitgekeerd)	-	-	
Bureaunkosten			
<i>Jaarverslag</i>	250	-	Vanaf 2013 online
<i>Website</i>	750	730	
<i>Kamer van Koophandel</i>	25	12	
<i>Bankkosten</i>	100	101	
totaal	1.125	844	
Promotiekosten			
<i>Boekenwereld</i>	835	877	Tbv vakvrienden
<i>Brochure CB</i>			Tbv tentoonstelling
<i>Diversen</i>			Wervingsactie vakvrienden
totaal	835	877	
Bijdrage beheer collecties	750	750	
Bestuurs- en representatiekosten			
<i>Bestuur</i>	250	100	
<i>Representatie</i>			
totaal	250	100	
Totaal uitgaven	2.960	2.570	
Saldo			
	4.040	1.380	
reserve 31-12		103.106	

Informatie over de Bibliotheek van het Boekenvak

De Bibliotheek van het Boekenvak omvat zowel de boekhistorische collecties van de vroegere Bibliotheek van de in 1815 gestichte Koninklijke Vereeniging ter bevordering van de belangen des boekhandels (KVB), als alle sindsdien verworven acquisities. In 2005 heeft de KVB de eigendom van deze collecties overgedragen aan de toen door haar opgerichte Stichting Bibliotheek van het Boekenvak.

De Bibliotheek is in 1845 door de genoemde brancheorganisatie voor het boekenvak ingesteld, op initiatief van twee vooraanstaande negentiende-eeuwse boekverkopers, Frederik Muller en J.L.C. Jacob. Zij streefden ernaar een goede vakbibliotheek tot stand te brengen voor uitgevers en boekverkopers. De basis van de toenmalige collectie werd gevormd door de particuliere verzamelingen van de beide initiatiefnemers. Frederik Muller werd aangewezen als eerste bibliothecaris. Om acquisities te kunnen bekostigen, werd later een Bibliotheekfonds ingesteld, dat mogelijk werd gemaakt door een legaat van Frederik Muller. Dit fonds werd vanaf 1932 aangevuld en op peil gehouden door jaarlijkse bijdragen van de leden van de brancheorganisatie, en thans door donaties van de KVB en de bonden voor boekverkopers en uitgevers, en ook door giften van particulieren en bedrijven.

De vakbibliotheek van de boekenwereld is uitgegroeid tot een collectie van grote cultuurhistorische betekenis en van internationale faam. Het overvloedige bronnenmateriaal is van groot belang gebleken voor boekhistorisch en ander wetenschappelijk onderzoek. In 1958, toen de brancheorganisatie een nieuw gebouw betrok, werd besloten de bibliotheek daarin niet onder te brengen, maar deze in langdurige bruikleen over te dragen aan de Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UBA). Deze plaats lag voor de hand, want de Universiteit van Amsterdam was de pionier van de boekwetenschap in Nederland. Sinds 1953 is (door de Dr. P.A. Tiele-Stichting) aan de Universiteit van Amsterdam de eerste Nederlandse leerstoel Boekwetenschap gevestigd; de toenmalige bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, mr H. de la Fontaine Verwey, bezette deze leerstoel als eerste.

Inmiddels telt de Bibliotheek van het Boekenvak ruim 1,5 miljoen objecten, niet alleen boeken (waaronder incunabelen en tal van handboeken voor het boekenvak), maar vooral prospectussen, catalogi, affiches, bedrijfs- en branchearchieven, letterproeven, portretten en vele andere documenten. De collectie bestrijkt de gehele periode van het gedrukte boek, van het begin van drukkunst tot de recente periode, met unieke archivalia van uitgeverijen, boekhandels, drukkerijen en brancheorganisaties.

De collectie van de Bibliotheek van het Boekenvak is geïntegreerd in de Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam, waarin nog tal van andere collecties worden bewaard die voor de boekwetenschap van grote betekenis zijn. De Bijzondere Collecties dragen zorg voor conservering, ontsluiting, beschikbaarstelling en presentatie. Samen met de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak wordt beslist over acquisities en worden ontsluitingsprojecten, presentaties en verwerving van daarvoor benodigde fondsen voorbereid.

In 2007 opende de Universiteit van Amsterdam het nieuwe gebouw van de Bijzondere Collecties in enkele monumentale gebouwen aan de Oude Turfmarkt te Amsterdam. Daarin is ook de Bibliotheek van het Boekenvak ondergebracht.

Het Bibliotheekfonds, waarvan de naam in 2006 werd gewijzigd in Bibliotheekfonds Marleen van Vollenhoven, wordt voor de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak beheerd door de KVB.

STICHTING BIBLIOTHEEK VAN HET BOEKENVAK

Contactgegevens

Stichting Bibliotheek van het Boekenvak

p/a KVB

Postbus 12040

1100 AA Amsterdam

020 – 624 02 12

info@bibliotheekvanhetboekenvak.nl

www.bibliotheekvanhetboekenvak.nl

KvK 3422814

IBAN NL42 INGB 0004 7194 78

Bestuur

Klaas de Boer, voorzitter

Eva Cossee

Annette Portegies

Frank Rutten

Ineke Verkaaik-Hogervorst

Cor Wiersma

BIBLIOTHEEK

Bezoekadres

Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam

Oude Turfmarkt 129

1012 GC Amsterdam

Openingstijden Bijzondere Collecties

Werkdagen van 9.30 tot 17 uur

Beheerders Bibliotheek van het Boekenvak

dr. Menno Polak, conservator

drs. Mathieu Lommen, conservator

drs. Steef Stijsiger

T: 020 525 2896 of 020 525 2473

E: m.s.polak@uva.nl

W: www.bijzonderecollecties.uva.nl